

Рівненський державний гуманітарний
університет
Факультет МЕПТО
Кафедра фізики, астрономії та методики
викладання

АНОТАЦІЯ

Назва дисципліни / освітнього компонента	АСТРОФІЗИКА
Освітня програма	ФІЗИКА ТА АСТРОНОМІЯ
Компонент освітньої програми	Вибірковий
Загальна кількість кредитів та кількість годин для вивчення дисципліни	3 кредити / 90 годин
Вид підсумкового контролю	Залік
Мова викладання	Українська
Викладач	Сідлецький Валентин Олександрович, кандидат фізико-математичних наук, доцент
CV викладача на сайті кафедри	https://kfamv.rshu.edu.ua/home/kolektyv-kafedry?view=article&id=23:sidletskyi-valentyn-oleksandrovych&catid=11
E-mail викладача	valentyn.sidletskyi@rshu.edu.ua
Консультації	Вівторок: 12.45 – 14.00 Аудиторія 206, Пластова 31

Мета і завдання навчальної дисципліни

Дисципліна "Астрофізика" є фундаментальним складником підготовки магістрів, що забезпечує глибоке розуміння фізичних процесів, які визначають будову, функціонування та еволюцію космічних об'єктів і Всесвіту в цілому. Зміст курсу базується на застосуванні законів класичної та квантової механіки, термодинаміки, статистичної фізики, електродинаміки та теорії відносності до об'єктів космічного масштабу. Предметом вивчення є природа зоряного випромінювання, фізика зоряних атмосфер та надр, процеси нуклеосинтезу, а також фізичні властивості міжзоряного середовища, галактик та космологічних моделей. Метою дисципліни є формування у здобувачів освіти цілісного наукового світогляду та навичок аналізу складних багатofакторних систем у критичних станах речовини та енергії.

Програма курсу охоплює теоретичні основи вивчення фізичних характеристик зірок, таких як маса, радіус, світність та температура, а також методи їх визначення на основі спектральних спостережень та фотометрії. Детально розглядаються механізми перенесення енергії у зоряній речовині, джерела зоряної енергії, включаючи термоядерні цикли, та завершальні стадії еволюції зірок — білі карлики, нейтронні зірки та чорні діри. Окремий розділ присвячений позагалактичній астрономії, фізиці активних ядер галактик та космологічним аспектам розширення Всесвіту. Магістранти опановують методи фізичної інтерпретації астрономічних спостережень, отриманих у різних діапазонах електромагнітного спектра, від радіо- до гамма-випромінювання.

Вивчення астрофізики дозволяє майбутнім науковцям оволодіти сучасними методами математичного моделювання фізичних процесів у космосі та обробки великих масивів астрономічних даних. Отримані компетенції є необхідними для проведення самостійних досліджень у галузі сучасної фізики космосу, участі у міжнародних наукових проєктах та викладацької діяльності у закладах вищої освіти. Дисципліна демонструє єдність законів природи на земних та космічних масштабах, підкреслюючи роль астрофізики як глобальної лабораторії для перевірки фундаментальних фізичних теорій.

Тематика лекційних занять (16 годин)

Лекція 1. Основи випромінювання та методи збору інформації. Природа астрофізичної інформації. Спектральний аналіз як основний метод діагностики плазми. Механізми розширення спектральних ліній (ефект Доплера, ефект Штарка, натуральне розширення). Формування неперервного спектра та закони теплового випромінювання.

Лекція 2. Фізика зоряних атмосфер. Структура та стан речовини в атмосферах зірок. Рівняння гідростатичної рівноваги. Коефіцієнти поглинання та розсіювання. Оптична товща та формування ліній поглинання. Моделювання спектрів зірок різних спектральних класів.

Лекція 3. Внутрішня будова та енергетика зірок. Рівняння внутрішньої структури: гідростатична та теплова рівновага. Джерела енергії: гравітаційне стиснення та термоядерний нуклеосинтез. Протон-протонний цикл та CNO-цикл. Процеси перенесення енергії: промениста теплопровідність та конвекція.

Лекція 4. Еволюційні треки зірок. Народження зірок з міжзоряних хмар. Еволюція на головній послідовності. Стадія червоних гігантів. Гелієвий спалах. Втрата маси та утворення планетарних туманностей. Залежність шляху еволюції від початкової маси.

Лекція 5. Фізика компактних об'єктів. Стан виродженого газу. Білі карлики та межа Чандрасекара. Нейтронні зірки: структура, магнітні поля, пульсари. Фізика чорних дір: горизонт подій, акреційні диски та випромінювання Гокінга.

Лекція 6. Міжзоряне середовище та зореутворення. Компоненти міжзоряного середовища: газ, пил, космічні промені. Області іонізованого водню (HII) та молекулярні хмари. Гравітаційна нестійкість Джинса та механізми фрагментації хмар.

Лекція 7. Позагалактична астрофізика. Морфологія та динаміка галактик. Проблема прихованої маси (темна матерія). Активні ядра галактик та квазари: природа центрального енергомадини. Релятивістські джети та радіовипромінювання.

Лекція 8. Фізична космологія. Моделі Фрідмана. Закон Габбла та розширення Всесвіту. Теорія Гарячого Всесвіту. Первинний нуклеосинтез та реліктове випромінювання. Сучасна парадигма: темна енергія та прискорене розширення.

Тематика практичних занять (14 годин)

Практичне заняття 1. Класифікація рівнянь та зведення до канонічного вигляду. Визначення типу рівняння та перетворення координат для спрощення структури диференціальних операторів.

Практичне заняття 2. Розв'язання хвильового рівняння методом Фур'є. Побудова розв'язків для скінченної струни з різними граничними умовами.

Практичне заняття 3. Задачі теплопровідності та дифузії. Моделювання розподілу температури в обмежених та напівобмежених об'єктах.

Практичне заняття 4. Застосування поліномів Лежандра. Розв'язання рівняння Лапласа для сферичних областей. Розклад потенціалу за поліномами Лежандра.

Практичне заняття 5. Задачі в циліндричній системі координат. Використання функцій Бесселя для аналізу радіальних розподілів у фізичних системах.

Практичне заняття 6. Побудова інтегральних розв'язків. Практичне застосування перетворення Фур'є для розв'язання задачі Коші.

Практичне заняття 7. Розрахунок полів методом функцій Гріна. Знаходження потенціалу електростатичного поля для різних конфігурацій зарядів.